

RESULTATEN LESSON STUDY CREATIEF BURGERSCHAP IN HET MBO

Tijdens een *lesson study* ontwikkelde een groep mbo-docenten een lessenserie waarin burgerschaps- en kunstonderwijs elkaar ontmoeten. In een eerder artikel (*Kunstzone 02 2024, pp.30-33*) werd de inhoud van de lessenserie besproken. Hoe studenten en hun docenten dit 'creatieve burgerschapsonderwijs' ervoeren, staat nu centraal.

De lessenserie *Creatief Burger-schap* gaat over datavisualisatie en bevat leerdoelen voor burgerschap en kunsteducatie. Eerst analyseren studenten allerlei soorten datavisualisaties en bediscussiëren ze hoe kunstenaars en vormgevers data op innovatieve manier verbeelden en verklanken. Daarna verzamelen ze in groepjes data in en om hun school. Ze worden uitgedaagd om juist die data te verzamelen die zicht geven op een maatschappelijke kwestie. Van de gevonden data maakt elke groep een datavisualisatie/sonificatie aan de hand van beeld, geluid en/of theatrale middelen. De lessenserie wordt afsloten met een presentatie waarbij studenten elkaars werk en de onderlig-

gende maatschappelijke thema's bespreken.

De lessenserie is uitgevoerd op vier mbo's. Vijf docenten gaven les aan negen klassen van uiteenlopende studies: van technische bedrijfskunde, juridisch medewerker, commercie, retail & ondernemen, sociaal werk tot artiest. De studenten waren voornamelijk eerste- of tweedejaars die hun opleiding volgden op niveau drie of vier. Zij vulden direct na de lessenserie een online vragenlijst in. Hun docenten (tevens medeontwerpers van de lessenserie) vulden na afloop ook een vragenlijst in en werden gezamenlijk geïnterviewd.

RESULTATEN STUDENTEN
De studenten zijn veelal positief

over wat ze geleerd hebben tijdens de lessen. Zo'n 80% vindt dat zij beter snappen 'wat data zijn en wat datavisualisaties zijn', en 'hoe kunstenaars op bijzondere manieren data visualiseren' (zie figuur 1: Ik snap nu beter... p. 15). Ook van complexere leerdoelen zoals het vinden van maatschappelijke thema's in de eigen omgeving en 'hoe datavisualisaties inzicht kunnen geven in maatschappelijke kwesties', vindt een overgrote meerderheid van de studenten dat ze zijn behaald.

Een zeer ruime meerderheid ervaart dat ze zowel veel creatieve als burgerschapsvaardigheden hebben opgedaan (zie figuur 2: Door deze lessenserie heb ik veel geleerd op het gebied van... p. 15). Dit duidt erop dat de lessenserie zich inderdaad bevindt in het hybride gebied tussen kunsteducatie en burgerschap.

Bij de vraag of de lessenserie de relevantie van burgerschapsonderwijs voor hun dagelijkse leven of hun latere beroepspraktijk heeft vergroot, zijn de scores lager (zie figuur 3: Ik snap nu beter... p. 15). Omdat niet is onderzocht in welke mate studenten de relevantie ervaren bij een 'reguliere' burgerschaples, is het moeilijk deze score te duiden. Bij een studie waarin 350 mbo-studenten gevraagd werd hoe relevant zij burgerschaplessen vinden voor hun beroepspraktijk (Coopmans et al., 2023) lag de gemiddelde score op 3,3, terwijl de studenten de beroepsrelevantie van deze lessenserie iets hoger (3,6) waardeerden.

RESULTATEN DOCENTEN
De docenten brengen belangrijke nuances aan in de leeropbrengsten van de lessenserie. Met hun studenten delen ze dat er veel geleerd is over de werking van creatieve datavisualisaties. Ze merkten dat

de verschillende datavisualisaties van kunstenaars de discussie in de klassen over kwesties als luchtvervuiling, racisme of inkomensongelijkheid aanjoegen. 'Het schuurde', zegt een docent. Een docent van een opleiding Artiest: 'die voorbeelden werkten als een mokerslag [...] bijvoorbeeld die met die KLM-topman leidde spontaan tot een discussie, ook omdat de kunstenaar daar heel laag staat' (zie beeld **Yuri Veerman**).

De docenten zagen dat studenten data rond de school vonden over onderwerpen die hen bezighielden, zoals duurzaamheid, gezondheid, studiedruk en inclusie. In tegenstelling tot de studenten vonden zij dat de vertaling naar creatieve datavisualisaties/sonificaties vaak moeizaam verliep. 'Een groepje ging auto's tellen; benzine, hybride en elektrisch. Ik dacht dat is mooi. Maar vervolgens komt daar niet veel meer uit dan die telling.' Ze zijn het erover eens dat er meer tijd besteed zou kunnen worden aan het maakproces, bijvoorbeeld door studenten eerst een conventionele visualisatie te laten maken, die daarna een artistieke 'vertaling' krijgt.

Hoewel docenten kritisch zijn over het creatieve proces en merkten dat studenten het moeilijk vinden om elkaar gefundeerd feedback te geven, viel het hen op dat maakprocessen waardevolle burgerschapsgesprekken opleveren, ook wanneer het kunstproduct zelf minder geslaagd is. Een docent: 'Het [artistieke] product was een soort 'praatpapier' om die gesprekken op gang te krijgen.' Die

gesprekken konden ook complex zijn en schuren omdat studenten soms controversiële standpunten innamen, zoals de ergernis over een gekleurde LHBTQ+-trap in school.

CONVERSATION PIECE

Deze lesson study laat zien dat kunst kan fungeren als *conversation piece* voor kritische maatschappelijke reflectie. Kunst heeft enerzijds het vermogen om studenten uit hun comfortzone te halen doordat kunstwerken dominante opvattingen of sociaal gedrag op prikkelende wijze ter discussie kunnen stellen (Porto & Zembylas, 2020). Anderzijds kan kunst juist comfort en veiligheid bieden, omdat een context geboden wordt waarin studenten mogen experimenteren met ideeën en opvattingen, die maakprocessen alternatieve mogelijkheden biedt om met elkaar het gesprek aan te gaan. Op grond hiervan laat het onderzoek zien dat de combinatie van kunst en burgerschap waardevol kan zijn in een doorlopende mbo-leerlijn burgerschap. Kunst biedt dan een kritische maakomgeving, waarin 'de student (eigen) ervaringen verkent met verschillende maatschappijvisies [...] en deze verbindt met gebeurtenissen in samenleving en beroep' (Expertgroep Burgerschap mbo, 2024, p. 50). ●

Emiel Heijnen is onderzoeker, schrijver en kunstdocent. Hij is lector Kunsteducatie aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. **Huub Braam** is specialist onderzoek bij LKCA. Hij houdt zich bezig met cultuureducatie voor het voortgezet onderwijs en mbo.

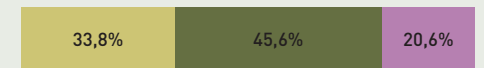

VERDER LEZEN?

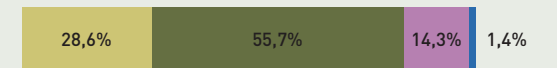
- Coopmans, M., Van der Veen, I., & Daas, R. (2023). Critical-democratic citizenship in Dutch tertiary vocational education: Analyzing opportunities for growth. *Citizenship, Social and Economics Education*, 22(3), 152-171.
- Expertgroep Burgerschap mbo. (2024). *Burgerschapsonderwijs in een veranderende samenleving: Herijking kwalificatie-eisen burgerschapsonderwijs mbo*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Porto, M., & Zembylas, M. (2020). Pedagogies of discomfort in foreign language education: Cultivating empathy and solidarity using art and literature. *Language and intercultural communication*, 20(4), 356-374.

1 IK SNAP NU BETER...

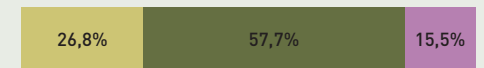
Hoe kunstenaars op bijzondere manieren data visualiseren

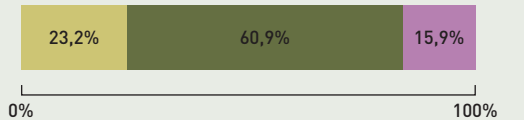
Wat data zijn en wat datavisualisatie is

Dat je door goed te kijken maatschappelijke kwesties in je eigen omgeving vindt

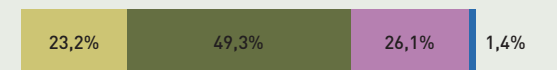

Hoe datavisualisaties inzicht kunnen geven in maatschappelijke kwesties

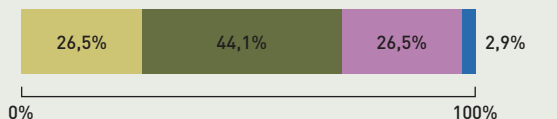

2 DOOR DEZE LESSENSERIE HEB IK VEEL GELEERD OP HET GEBIED VAN...

Burgerschapsvaardigheden (maatschappelijke kwesties kunnen herkennen en daar op grond van argumenten stelling bij nemen)

Creatieve vaardigheden (ideeën bedenken/ontwerpen/vormgeven/performen)

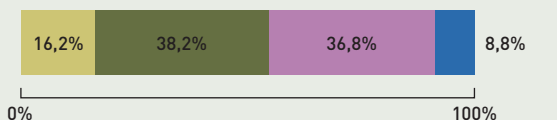

3 IK SNAP NU BETER...

Het nut van burgerschaplessen in mijn dagelijkse leven

De relatie tussen burgerschap en mijn latere beroep

■ Helemaal mee eens ■ Mee eens ■ Er tussen in ■ Mee oneens ■ Helemaal mee oneens